

Kaasrahastatakse
Euroopa Liidu
programmist „Kodanike
Euroopa”

Peipsi
Koostöö
Keskus

RÄNNE.

FAKTID ja SUUNDUMUSED MAAILMAS ning EESTIS

Väljaandja: Peipsi Koostöö Keskus; www.ctc.ee

Toimetajad: Eeva Kirsipuu-Vadi, Margit Säre

Ekspertid: Kert Valdaru, Anastasyia Astapova

*Infomaterjal on välja antud Kodanike Euroopa projekti **SISUMMA** raames*

www.sisumma.com

www.facebook.com/sisumma/

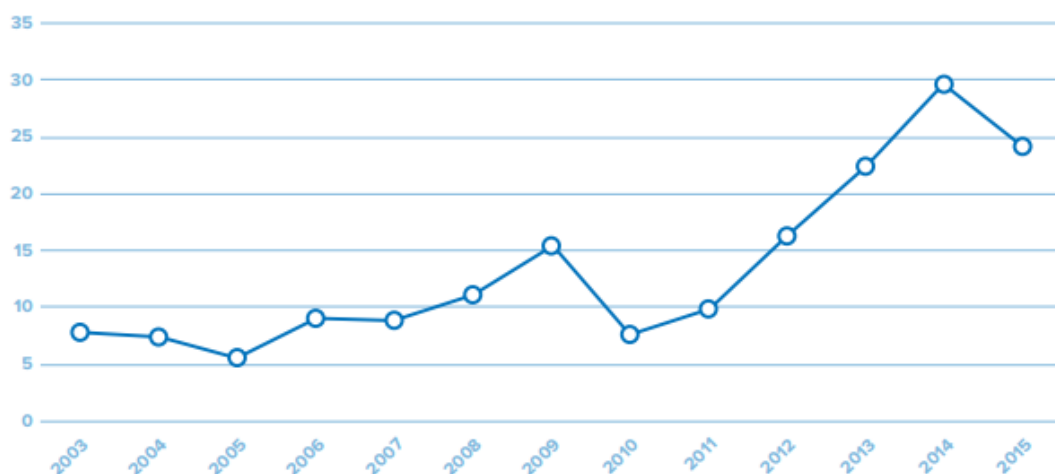
RÄNDEAJASTU

Praegust aega võib nimetada **rändeajastuks**. Rännet tekitavad tänases maailmas ühelt poolt rohked (relva)konfliktid ja (loodus)katastroofid, teisalt on tänu moodsatele transpordivahenditele ja uutele sidetehnoloogiatele maailm avardunud ning pikkade vahemaade taha rännata on lihtsam. Samas on **globaalne mobiilsus ebavõrdsuse tõttu tugevalt piiratud ja liikumisvabadus ei ole kõigi jaoks ühesugune**. Eelkõige kehtib see maailma lõunapoolsete piirkondade kohta. Lisaks sadadele miljonitele turistidele ning lühiajaliste tööreiside tegijatele on iga päev liikvel põgenikud, kelle kodust lahkumise põhjused, nende endi taust, rändeks vajalike vahendite hulk ning rändevalmidus on väga erinev.

ÜRO andmetel on umbes **iga seitsmes inimene maailmas (sisse)rändaja** – kokku on maailmas rändajaid üle 1 miljardi. 2015. a. seisuga on nendest hinnanguliselt **rahvusvahelised sisserändajad** ehk neid, kes on **asunud elama teise riiki 244 miljonit** (alates 2000. a. on see arv kasvanud 41 %). **Sisemigrante** ehk neid, kes on **vahetanud elukohta riigi siseselt**, on umbes **740 miljonit inimest**¹.

2015. a. seisuga olid ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) andmetel oma kodudest sunnitud tagakiusamise, relvakonfliktide, vägivalda või inimõiguste rikkumise tõttu lahkuma 65,3 miljonit inimest. See arv on 5,8 miljoni võrra suurem kui 2014. a. ning ajaloos ametlikult dokumenteeritud arvudest suurim. Enamus põgenikest, 40,8 miljonit inimest, asusid ümber koduriigi sees, kuid 24,5 miljonit otsisid turvalist elupaika väljastpoolt. **Neile lisandub veel 19,2 miljonit inimest, kes pidid lahkuma eri loodusõnnetuste ja keskkonnahävingu tagajärjel**².

2015. a. oli keskmiselt 24 inimest igas minutis sunnitud esmakordselt oma kodust lahkuma².

Joonis:

Newly displaced persons per minute | 2003 – 2015. Allikas: Global Trends 2015²

Ainult 201 400 põgenikku sai 2015. a. naasta uuesti oma kodumaale – eelkõige Afganistani (61 400 inimest), Sudaani (39 500), Somaaliasse (32 300) ja Kesk-Aafrika Vabariiki (21 600)².

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (*International Organization for Migration - IOM*) on 2015. a. ÜRO andmete tuginedes **koostanud interaktiivse kaardi**, mille abil saab vaadelda, kui palju sisserändajaid eri maailma riikides elab ning kust nad tulnud on. **Kaardilt saab uurida nii sisse- kui väljarännet**. Näiteks saab uurida, kui palju Eestist pärit inimesti elab Ukrainas ning vastupidi. Loe lisa: <https://www.iom.int/world-migration>

RÄNNET ISELOOMUSTAVAD SUUNDUMUSED TÄNAPÄEVAL³

- **Rände globaliseerumine** – ränne mõjutab üha enam arv riike, vastuvõtja maadesse tulevad inimesed erinevamate/suuremast arvust riikidest (nn *superdiversity*)
- **Rände intensiivistumine** – riikide vahel liikuvate inimeste arv on kasvanud oluliselt, on „rändeajastu“
- **Rände diferentseerumine** – enamikesse riikidesse toimub erinevat tüüpi ränne (tööränne, pereränne, õpperänne, pagulasränne jt)
- **Rände feminiseerumine** – naiste osakaal migrantide seas on alates 1960. aastatest oluliselt kasvanud (moodustavad 49% sisserändajatest maailmas). Varasemalt domineeris meestekeskne tööranne.
- **Rände politiseeritus on kasvanud** – ränne on tihedalt seotud sisepoliitilise olukorraga, bilateraalne ja regionaalne koostöö, mõju riiklikule julgeolekule. Üha enam tunnustatakse, et ränne vajab globaalset lähenemist ja saatja-vastuvõtjamaade tihedamat koostööd.
- **Rändemaade muutus**– traditsioonilised emigratsioonimaad muutuvad ise sisserände- või/ja transiitmaadeks (nt Poola, Hispaania, Maroko, Mehhiko, Türgi, Lõuna-Korea)

RÄNDE PÕHJUSED JA LIIGID

Rände põhjustele ja iseloomule tuginedes on võimalik eristada:

- **vabatahtlikku (nt. majanduspõgenikud) vs sunnitud (nt. sõjapõgenikud)**
- **seaduslikku vs ebaseaduslikku**
- **alalist vs ajutist**
- **õppe-, töö- või pererännet**
- **keskkonnarännet** – elukohavahetus seotud muutunud keskkonnatingimuste tõttu (nii ootamatud katastroofid kui järk-järgulised protsessid, mis tihti seotud kliimamuutustega)

Geograafiliselt jaotatakse rännet:

- **siseränne - riigisisese elukohavahetused**
- **välisränne ehk rahvusvaheline ränne** (tegemist võib olla alalise, püsiva elukohavahetusega või ajutise elama, tööle asumisega teise riiki)

Välisrände üks mõjutajatest on lähte- ja sihtriikide elatustasemete erinevus, lisaks ka sotsiaalsed, sõjalised, poliitilised, keskkonnategurid.

MÕISTED

Migrant - üldtermin rändaja kohta

Rahvusvaheline sisserändaja ehk **immigrant**

Sisemigrant: paikeb ümber oma riigi piires

Põgenik - üldtermin kõigi nende kohta, kes on põgenenud päritoluriigist olenemata põhjustest. Kui põgenik ei ületa rahvusvaheliselt tunnustatud riigipiiri, on tegemist sisepõgenikuga.

Varjupaigataotleja ehk **rahvusvahelise kaitse taotleja** – see põgenik, kes on esitanud varjupaiga (ehk asüüli) taotluse

Rahvusvahelise kaitse saajaid on kahte liiki:

1. Pagulane – tegemist on inimesega, kellele on antud kaitse 1951. aasta Genfi pagulasseisundi konventsiooni alusel, see tähendab on tuvastatud, et tal on põhjendatud tagakiusukartus rassi, usu, rahvuse, ühiskondlikku rühmitusse kuulumise või poliitilise meelsuse alusel.

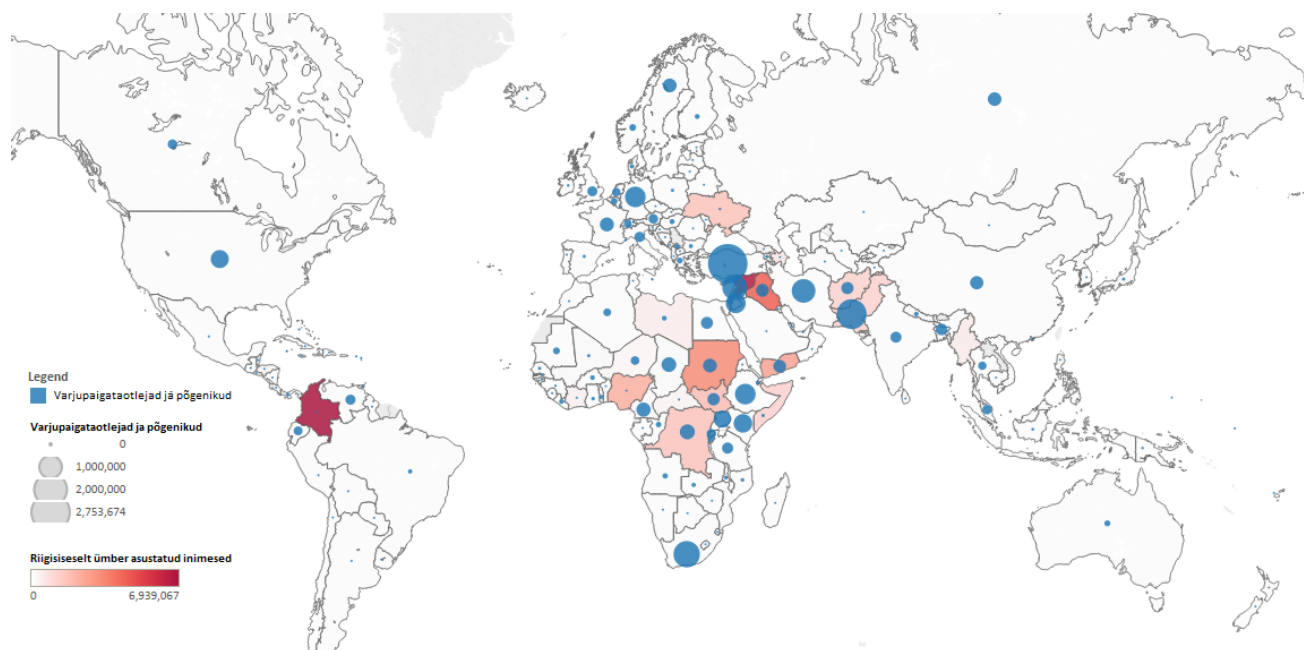
2. Täiendava kaitse saaja - inimene, kes ei kvalifitseeru pagulaseks, kuid kelle väljasaatmine või kodumaale tagasisaatmine võib talle kaasa tuua tõsise ohu (näiteks surmanuhtlus, piinamine, muu ebainimlik või inimväärrikust alandav kohtlemine ja karistamine, rahvusvaheline või riigisisene relvakonflikt).

Kasutusel on ka mitteametlikud terminid:

Majanduspagulane: inimene, kes on vabatahtlikult elukohta vahetanud eesmärgiga parandada oma elujärge.

Keskkonnapagulane, -põgenik: inimene, kes on kodust pidanud lahkuma ootamatu või järkjärgulise keskkonnahävingu (sh inimtekkeline) tõttu.

Kliimapagulane, -põgenik: inimene, kes on kodust pidanud lahkuma just kliimamuutustest põhjustatud keskkonnahävingu tõttu.

Sunnitud ränne 2015. a. (joonis ei sisalda keskkonnarännet) Interaktiivne kaart:
<http://iomgmdac.org/forced-displacement-globally/>

Peamised **lähteriigid**, kust ollakse sunnitud põgenema, on **Süüria, Afganistan, Somaalia ja Sudaan**. Kolmest esimesena nimetatud riigist pärit põgenikud moodustasid 2015. a. 54% põgenike koguarvust. Absoluutarvudes oli 2015. a. lõpu seisuga kõige enam pagulasi Türgis (2,5 miljonit) ja Pakistanis (1,6 miljonit)¹. Liibanon võttis vastu 1,1 miljonit põgenikku. Kui aga arvestada riigi elanikkonna arvu, siis kõige rohkem pagulasi võttiski vastu Liibanon – 183 põgenikku 1000 elaniku kohta². Ehkki ajakirjandus kaldub rääkima rändekriisist Euroopas, siis tegelikkuses jõuab Euroopasse vaid väike osa põgenikest - 86 % põgenikest viibib arenguriikides².

Varjupaigataotlejate arv on viimase viie aastaga kogu maailmas järjest kasvanud ning on rekordiliselt kõrge. **2015. a. lõpu seisuga oli läbivaatamisel ca 3,2 miljonit asüülitaotlust**. Kõige suurem taotluse arv esitati Saksamaale – 441 900 taotlust. Palju taotlusi esitati ka USAle – 172 700, Rootsile – 156 400 ning Vene Föderatsioonile - 152 200. Taotlejate seas oli kokku **98 400 ilma saatjata alaealist varjupaigataotlejat** 78 eri riigist².

VAHEMERE KAUDU SISSERÄNNE EUROOPASSE

2015. aastal tuli ametliku statistika järgi **üle Vahemere Euroopa Liitu üle 1,014 miljoni põgeniku**, peamiselt Kreekasse ja Itaaliasse. Saabunutest 27% on lapsed, 18% naised ning 55% mehed. Enim saabujaid oli ka 2016. a. Süüriast, järgnes Afganistan, Nigeeria ja Iraak.

Kadunuks jäi ametlikult 3771 inimest. 2016. a. on kadunuks jäänud inimeste arvuks hinnatud üle 4600 inimese, ehkki saabunuid on mitu korda vähem - 372 744 inimest (nov 2016)⁴. Hukkunute arvu kasvuks on andnud tõuke uuesti intensiivistunud rändesurve Kesk-Vahemere teel ehk Põhja-Aafrikast Itaaliasse. See mereteed on ligi 400 kilomeetrit pikk, mis muudab selle läbimise paadipõgenikele ohtlikuks. Kui 2015. a. jõudis UNHCR-i andmetel Itaaliasse Kesk-Vahemere teed kasutades 153 842 paadipõgenikku, siis 2016. a. 4. detsembriks oli saabunuid juba 173 799 inimest.

EUROOPA LIIDU RÄNDEKAVA – 2015. a. sügisel leppisid EL riigid kokku 160 000 rahvusvahelist kaitset vajava inimese ümberpaigutamises liikmesriikide vahel. Eesti on lubanud kahe aasta jooksul (2016-2017) võtta vastu kuni 550 inimest.

SISSERÄNNE EESTISSE 1197-2016

Eestisse saabub pidevalt välismaalasi töötama, õppima, perekondlikel ja muudel põhjustel elama ning nende kõrval on rahvusvahelise kaitse saajaid ainult väike osa. Näiteks **2015. a. said Eestis tähtajalise elamisloa või registreeris oma elukoha kokku 8 104 välismaalast**, samas kui **rahvusvahelise kaitse taotluse esitas 231 inimest**⁵.

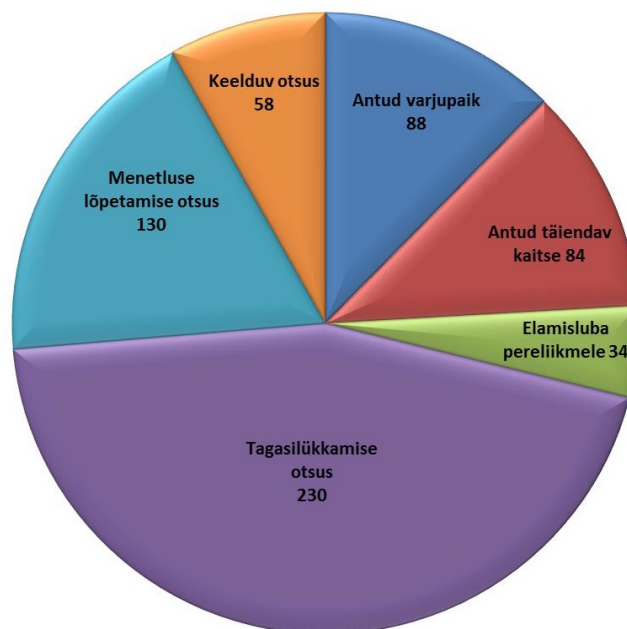
Eestis on pagulasstaatuse andmine reguleeritud Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusega. Eesti pakub rahvusvahelise kaitse taotlemise ja saamist võimalust alates 1997. a., mil liituti Genfi pagulasseisundi konventsiooni (1951) ja seda täiendava 1967. aasta New Yorgi protokolliga ning loodi Eestis kohustuste täitmiseks ka seaduslik alus. Eestilt on aastatel **1997-2015** rahvusvahelist kaitset **taotlenud Politsei- ja piirivalveameti** andmetel **846 inimest**⁶ ja **kaitse on saanud 206 inimest** (vt. Joonis)

2016. (30.sept seisuga) on kokku **esitatud Eesti piiril või siseriigis 75 rahvusvahelise kaitse taotlust**, millest paljud on menetluses. Neile taotlustele lisanduvad veel rändekava alusel tehtud taotlused. **2016. a. on Eestis tehtud otsus anda taotlejale varjupaik, täiendav kaitse või perekonnaliikme elamisluba 142 korral** (seisuga 30.sept), taotluse suhtes tagasilükkav otsus on tehtud 70 juhul.

Kõige rohkem rahvusvahelise kaitse taotlusi on läbi aastate (1997-2015) esitatud Eestile Ukrainast (155 taotlust), Venemaalt (87), Gruusiast (79), Süüriast (51), Afganistanist (48) ja Iraanist (40)⁶.

Eestis annab inimesele pagulasstaatuse või täiendava kaitse saaja staatuse Politsei- ja Piirivalveamet. **Pagulasstaatuse** omajatele antakse **kolmeaastane, täiendava kaitse saajatele üheaastane elamisluba**, mida vajadusel pikendatakse.

Joonis 3. Rahvusvahelise kaitse otsused 1997-2015 (N=714)

PAGULASTE VASTUVÕTMINE EESTIS⁷

1. Rahvusvahelise kaitse taotleja (Politsei- ja Piirivalveameti poolne menetlusprotsess kestab kuni 6 kuud)

Kui inimene alles taotleb rahvusvahelist kaitset, siis paigutatakse ta menetluse ajaks majutuskeskusesse (nov 2016 on Eestis 2 keskust: Vao ja Vägeva majutuskeskused).

Majutuskeskuse poolt korraldatakse talle:

- majutamine
- rahalise toetuse maksmine toimetulekupiiri ulatuses (2016. aastal 130 eurot kuus pere esimesele liikmele ja lastele ning 104 eurot kuus pere teistele täisealistele liikmetele)
- esmavajalike riiete ja muu vajalikuga varustamine
- tervisekontroll ja juurdepääs tervishoiuteenustele
- eesti keele õpe ja hädavajalik tõlketeenus
- transporditeenus menetlustoimingutele

Kui rahvusvahelise kaitse taotlus rahuldatakse ja taotleja saab elamisloa, hakkavad talle kehtima 2. punktis kirjeldatud tingimused.

Töötamine – esimese 6 kuu jooksul keelatud, kuid kui 6 kuu jooksul rahvusvahelise kaitse taotluse esitamisest arvates ei ole temast sõltumatul põhjusel tema taotluse kohta otsust jõustunud (VRKS § 10 1 lõige 1), on taotlejal õigus tööle asuda, ettevõtlusega tegeleda.

2. Juba rahvusvahelise kaitse saanud inimene (sh Euroopa rändekava raames saavad pagulased)

- Eestisse saabudes suunatakse ta elama kohalikesse omavalitsustesse.
- tagatakse tugi eluruumi üürimisel, kohustuslik eesti keele õpe koos kohanemisprogrammiga ja hädavajalik tõlketeenus 2 aasta jooksul

Ümberasutatud isiku puhul kaetakse üürisuhte alustamise kulud. Eluruumi üüri ja kommunaalkulud kaetakse vajaduspõhiselt (sõltuvalt inimese sissetulekust) eelkõige toimetulekutoetuse kaudu.

Tal on õigus saada abi nagu igal Eesti elanikul:

- riiklikku pensioni, peretoetusi, tööturuteenuseid ja tööturutoetust, sotsiaaltoetusi, tervishoiuteenuseid.

Töötamine - tal on õigus Eestis töötada, õigus tööturuteenustele ja -toetustele Eesti alalise elanikuga samadel alustel. Töötukassa poolt koostatakse individuaalne tööotsimise plaan.

Pagulastele laieneb ravikindlustus samadel alustel nagu Eesti alalistele elanikele. Kui pagulane ei tööta, ei õpi ega ole töötukassas töötuna arvel, talle ravikindlustus ei laiene.

Euroopa rändekava alusel on Eestisse ümberpaigutatud ja –asustatud nn kvoodipagulasi 2016. a. novembri seisuga kokku 77 inimest. Uuteks elukohtadeks on Harju-, Järva-, Tartumaa, Lääne-Virumaa, Lääne-, Viljandi-, Pärnu- ning Põlvamaa. 21 perekonnast 15 on pärit Süüriast⁸.

Paguluse põhjuste ja lähteriikide kohta leiab ülevaatlisku eestikeelset taustinfot
<https://valitsus.ee/et/pagulased>

EESTIS PÕGENIKEGA TEGELEVAD ASUTUSED

Eestis tegelevad põgenikega mitmed organisatsioonid ning võimalusi kaasa aidata on mitmeid. Ühendust võib võtta kohaliku omavalitsusega ja nende kaudu abi pakkuda, samuti tasub otse kontakteeruda pagulastega tegelevate asutustega. Panustada saab nii vabatahtlikuna kui erinevaid eluks vajalikke asju ja teenuseid pakkudes. MTÜ Eesti Pagulasabi, kes igapäevaselt tegeleb pagulaste abistamisega, kaardistab erinevaid vabatahtliku töö (sh tugiisikud, keeleõpetajad jm), elu- ja töökohtade, asjade ja teenuste pakkumisi. Vaata: <http://www.pagulasabi.ee/paku-abi>

KASUTATUD MATERJALID

¹ 2015 Global Migration Trends. Factsheet (2016) IOM -

https://publications.iom.int/system/files/global_migration_trends_2015_factsheet.pdf

² Global Trends. Forced Displacement in 2015. (UNHCR) <http://www.unhcr.org/576408cd7>

³ Stephen Castles, Mark J. Miller, The Age of Migration (2009)

⁴ Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean:

<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>

⁵ Siseministeeriumi raport (2016) „Toimetulek rändeajastul – rahvusvahelise kaitse valdkond ja kohalik tasand“ teabepäevadel tekkinud küsimuste vastused: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/rande_infopaevade_raport.pdf

⁶ Politsei- ja Piirivalveameti rahvusvahelise kaitse statistika:

<https://www.politsei.ee/dotAsset/218156.pdf>

⁷ Vabariigi Valitsus – pagulasküsimus: <https://valitsus.ee/et/pagulased> (18.11.2016)

⁸ Eestisse ümberpaigutatud ja -asustatud pagulased (uuendatud 16.11.2016)

https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/eestisse_umberpaigutatud_ja_asustatud_pagulased_uuendatud_16.11.2016.pdf

LISAINFO

Rahvusvaheline migratsiooniorganisatsioon (IORM) www.iom.ee

E-õppematerjal EduKit: <http://edu-kit.sameworld.eu/>

Materjale keskkonnarände teemadel Pagulasabi: www.pagulasabi.ee

Peipsi Koostöö Keskus viib ellu järgmisi teavitus- ja maailmaharidusprojekte:

Jätkusuutlikkus, teadlikkus, keskkond maailmahariduses Euroopa arengukoostöö aastal 2015 - S.A.M.E. WORLD. SUSTAINABILITY. AWARENESS. MOBILIZATION. ENVIRONMENT in the Global Education for EYD 2015 ; Europe Aid projekt 2015-2018 a.

SISUMMA- Vähemuste õiguste toetamine läbi suurema meediateadlikkuse ja -aktiivsuse / *European Social Initiative of Support to Minorities through Media Activism* ; Kodanike Euroopa projekt 2016-2018 a.

REMEDY- Mineviku hääled / *The Voice from the Past – Recalling Memories in Diversity*; Kodanike Euroopa projekt 2016-2018 a.

Maailmaharidus Peipsi piirkonna koolides – keskkonnaõiglus ja kliimapagulased; Välisministeeriumi projekt 2016-2017 a.

Loe lisa ja tutvu õppematerjalidega:

<http://www.ctc.ee/kaimasolevad-projektid>

<https://www.facebook.com/peipsicenter/>